

1. ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО СЕКТОРА

УДК 338.24 :65.011

Кіндрат О. В.

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЮ СТІЙКІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА: АДАПТИВНІСТЬ КОНЦЕПТУАЛЬНИХ ЗАСАД

Анотація. Розглядається позиціонування економічної категорії “фінансово-економічна стійкість” у загальній системі управління підприємством. Запропоновано концептуальну спрямованість організаційно-економічного механізму управління стійким розвитком підприємства в сучасній ринковій економіці.

Ключові слова: фінансово-економічна стійкість, підприємство, загальноекономічне середовище, системи управління, концептуальний базис, фінансовий менеджмент

Kindrat O.

FINANCIAL AND ECONOMIC ENTERPRISE STABILITY MANAGEMENT: THE ADAPTIVENESS OF CONCEPTUAL FOUNDATIONS

Summary. The positioning of the economic category of "financial and economic stability" in the general system of enterprise management is considered. The conceptual orientation of the organizational and economic mechanism of sustainable business development in the modern market economy is suggested.

Keywords: financial and economic stability, enterprise, general economic environment, management systems, conceptual basis, financial management

1. Вступ

Загострення фінансово-економічної кризи, низка інших чинників і факторів глобального соціально-економічного середовища суттєво впливають на фінансово-економічну стійкість суб'єктів ринкової економіки, крайньо ускладнивши процеси практичного управління цим категорійним поняттям. Підприємства національної трансформаційної економіки більшою мірою, ніж компанії розвинутих економік, відчувають наслідки фінансових криз, нестабільності і стагнації загальноекономічних процесів, втрачають свою фінансово-економічну стійкість та орієнтири конкретних форм і методів управління нею. З цієї причини вироблення обґрунтованих теоретико-наукових базових засад є актуальною тематикою сучасних економічних досліджень за напрямком формування адаптивних до сучасних умов управлінських підходів у забезпеченні стійкого функціонування економічних суб'єктів.

Крім потреби удосконалення економічних конвенцій, сучасні особливості ринкового середовища зумовлюють необхідність наукового переосмислення самої категорії “фінансово-економічна стійкість”, її кількісного виміру й обґрунтування на цій основі нових засад управління цим багатомірним поняттям, виходячи із реальних умов вітчизняної економіки. Незважаючи на достатньо розроблену теорію антикризового управління, прикладний зміст управлінських технологій, багато аспектів організаційно-економічного механізму управління фінансово-економічною стійкістю підприємства в

умовах невизначеності загальноекономічного середовища залишається нерозробленими навіть на теоретичному рівні. Сучасні умови ринкового середовища висувають проблематику стійкості економічних систем як одну із найважливіших, а тому дослідження цієї тематики стають особливо актуальними.

Щодо тематичного спрямування статті доречним є класичний вислів в економіці – “для того, щоб чимось управляти, його потрібно конкретизовано визначити та оцінити”. У такому контексті О. В. Іваницька, досліджуючи управління фінансовою стійкістю підприємств в умовах реструктуризації галузі, відзначає, що “залишається відкритим для дискусій питання про сутність фінансової стійкості підприємства в умовах зростання кризових явищ в економіці” [1, с.13].

О. В. Федорчук за результатами дисертаційного дослідження робить висновок, що “незважаючи на велику кількість підходів сьогодні в Україні немає єдиної моделі, яка б давала змогу кваліфіковано оцінити перспективний фінансовий стан та була б базою для прийняття адекватних антикризових рішень” [2, с. 6]. В. Й. Плиса та І. І. Приймак також відзначають “практично відсутні розробки механізму формування та реалізації стратегії забезпечення фінансової стійкості вітчизняних ділових одиниць” [3, с. 6].

Для подальшого розвитку цієї сфери економічної науки О. Є. Шмигель акцентує увагу на потребі розробки “кількісних і якісних величин, які б характеризували стабільність, надійність підприєм-

ства ... основних критеріїв та показників, місця фінансової стійкості в системі фінансового менеджменту” [4, с. 212]. Поряд з цим, для забезпечення ефективності управління економічною стійкістю функціонування підприємств О. М. Гончаренко вважає за необхідне „здійснити вибір вектора змінних, побудувати модель зв'язків макропараметрів у вигляді системи диференціальних рівнянь, сформулювати обмеження за домінуючими змінними, що відносяться до мікропараметрів економічної системи і за рахунок керуючих параметрів забезпечити економічну рівновагу підприємства” [5, с.43].

Незважаючи на низку проблемних питань, пов'язаних з оцінкою і аналізом фінансово-економічної стійкості сучасного підприємства, особливо актуальними в умовах непередбачуваної мінливості та невизначеності зовнішнього (макроекономічного) середовища, є вироблення принципових підходів до формулювання адаптивного концептуального базису для забезпечення практичного “застосування в процесі управління економічною стійкістю, як одного з найбільш значимих функціональних напрямків загальної системи менеджменту” [6, с.320].

У вітчизняній економічній літературі більшість напрацювань у сфері управління фінансово-економічною стійкістю розглядається в контексті загрози банкрутства й антикризового управління, існуючі методології оцінювання цієї економічної категорії не зорієнтовані на управління, виступаючи переважно інструментом фрагментарної статичної фіксації її рівня як одного із базових об'єктів фінансового менеджменту. Чіткого позиціонування дефініцій фінансово-економічної стійкості як відтворювального процесу в рамках конкретних концепцій управління не розроблено. Метою нашої статті є розкриття рівня адаптивності до сучасних економічних умов існуючих теоретико-методологічних основ концепції управління фінансово-економічною стійкістю підприємств постіндустріального типу, її місця в системах менеджменту.

2. Суть та чинники формування фінансово-економічної стійкості підприємства

Фінансово-економічна стійкість як комплексне, багатофакторне і багатовимірне поняття знаходиться під впливом різномірних фінансово-економічних процесів, суттєвий вплив на яке в сучасних умовах має загальноекономічне середовище. В узагальненому вигляді фінансово-економічна стійкість розглядається як синтезована характеристика підприємства на певний момент часу, яка відображає доцільну структуру економічного потенціалу, його здатність підтримувати ключові фінансові, виробничо-економічні, маркетингові та інші показники на нормативно заданому рівні під впливом збурювань зовнішнього і внутрішнього середовища, забезпечуючи при цьому можливість інноваційно-інвестиційного розвитку.

У економічній літературі наводиться аргументація про те, що в класичній ринковій економіці лише третина причинно-наслідкових факторів банкрутства підприємств чи суттєвого зниження їх фінансово-економічної стійкості припадає на зовніш-

ні фактори, – решту пов'язуються з внутрішніми чинниками діяльності. На фінансово-економічну стійкість підприємства сучасне зовнішнє середовище чинить більший вплив, аніж будь-коли існувала така залежність. Глобалізаційні і макрофактори диктують умови (кон'юнктура ринку) діяльності сучасного підприємства, а мезофактори і фінансово-інвестиційні інститути ринку безпосередньо впливають на його фінансово-економічну стабільність.

Оскільки доцільна і збалансована структура економічних ресурсів все ж дозволяє мінімізувати чи пом'якшити негативну дію зовнішніх факторів на стійкість економічної одиниці, “визначення границь фінансової стійкості підприємства відноситься до числа найбільш важливих економічних факторів” [7, с. 127]. Ефективність управління фінансово-економічною стійкістю безпосередньо залежить від ланцюга управлінських рішень: оперативних, тактичних і стратегічних.

3. Адаптивні підходи до управління фінансово-економічною стійкістю підприємства

Для можливостей стабільного функціонування суб'єкта економіки, в умовах що склалися, необхідні нові (адаптивні) підходи до процесу управління, передбачаючи якісно нове розміщення акцентів і встановлення нових співвідношень між структурними елементами процесу управління фінансово-економічною стійкістю. Очевидно, що концептуальний базис підсистеми управління фінансово-економічною стійкістю у загальній системі менеджменту, як і самі засади стратегічного управління, виходячи із ускладнення ринкового середовища, повинні бути переглянуті.

Недостатньо досліджені параметри фінансово-економічної стійкості підприємства як складної соціально-економічної системи в умовах мінливості загальноекономічного середовища, її головні ознаки, ключові фактори впливу на неї, критерії її забезпечення, співвідношення зовнішніх і внутрішніх ризиків у цьому понятті, спричиняють невисоку ефективність управління стабільним функціонуванням і забезпеченням розвитку підприємства в сучасних умовах. Головна складність управління фінансово-економічною стійкістю полягає у тому, що її не можна розглядати як головну мету діяльності чи функціонування підприємства – вона наслідково залежна від ступеня ризикованості отримання основних результатів (прибутковості, зростання ринкової вартості капіталу тощо).

Ефективною підсистемою загальної системи менеджменту підприємства, яка спроможна поточно впливати на фінансово-економічну стійкість, розглядається контролінг. Контролінг як організована на підприємстві система економічного управління зазвичай характеризується ефективним інструментом в управлінні фінансово-економічною стійкістю. Проте організація повноцінної контролінгової системи, яка на стратегічному рівні синтезує моніторинг позицій підприємства на фондових ринках і в межах галузі, довгострокове планування, аналітичні зрізи облікової інформації та принципові методи стратегічного аналізу, може бути доцільною (і можливою) лише на достатньо великих підприємствах.

Проблемність управління стабільністю функціонування вітчизняних підприємств в умовах невизначеності зовнішнього середовища значною мірою пов'язується із труднощами у встановленні їх реальної поточної і, особливо, прогнозованої фінансово-економічної стійкості. На наш погляд, визначення параметрів фінансово-економічної стійкості для цілей управління повинно базуватися на інтегральних критеріях у координатах ієрархічної структури показників фінансово-економічного стану та рівня результативних показників ефективності за обраним критерієм. Передусім йдеться про їх вагому для таких цілей складову – групи показників ліквідності, фінансової стійкості та ефективності виробничої діяльності. Традиційно також важливою вважається структура капіталу, питома вага довгострокової заборгованості тощо, проте необхідним, на нашу думку, в сучасній ринковій економіці є врахування розриву ринкової і балансової вартості власного капіталу, що в „класичних” моделях не враховується.

На теперішній час стала нормою різка зміна рейтинговими агентствами чи іншими спорідненими ринковими інституціями інтегрального показника фінансово-економічної стійкості макро- чи мікрорівневих економічних систем, який значною мірою спирається на показник їх ринкової капіталізації. Низка теоретичних та практичних проблем оцінювання й аналізування фінансово-економічної стійкості вітчизняних підприємств, використання цих результатів у загальних процесах управління широко та в різних координатах представлені в економічній літературі. При цьому інколи, спрощуючи проблематику, „використовують показники, які, як правило, є показниками оцінки інших сторін фінансово-економічної діяльності підприємства” [8, с. 212].

Управління фінансово-економічною стійкістю найдоцільніше розглядати з позиції забезпечення збалансованого стану економічних ресурсів, їхньої продуктивності – прибутковості і зростання капіталу та стабільного обсягу виробництва у довгостроковій перспективі, а “забезпечення фінансової рівноваги складає суть фінансового менеджменту” [9, с. 43]. З такої позиції як в оцінно-аналітичних системах, так і в управлінських концепціях більшої значимості повинен мати показник наявності власного оборотного капіталу.

У вітчизняній економіці яскравого вираження набула потреба в розробленні нових (адаптивних до вітчизняних економічних умов) чи приведенні до реальної економічної практики існуючих методичних підходів до оцінювання фінансово-економічної стійкості підприємств національної економіки, результати застосування яких дадуть об'єктивнішу характеристику рівня цієї стійкості та дозволять приймати якісно нові управлінські рішення щодо зниження ризикованості фінансово-господарської діяльності, підвищення її ефективності та забезпечення фінансового розвитку [10, с. 6]. Попри наведене, виходячи із реального стану розробок у цій предметній сфері економіки, все ж можна стверджувати, що в оглядовому періоді адаптація системи управління фінансово-економічною стійкістю віт-

чизняних суб'єктів господарювання може базуватися на “принципі реакційності”, тобто інтуїтивно-го пристосування управлінських рішень до нових зовнішніх чинників нестабільності.

4. Висновки

Основою забезпечення можливості функціонування суб'єкта господарювання у сучасній економіці виступає його фінансово-економічна стійкість як збалансована сукупність ресурсного потенціалу, що відповідає вимогам ринку і здатний подолати негативні загальноекономічні впливи на підприємство. Розробка адаптивних концептуальних засад управління фінансово-економічною стійкістю підприємств у сучасних економічних умовах повинна спиратися на більш об'ємний базис результативних показників оцінно-аналітичного інструментарію, який, у свою чергу, повинен агрегувати своєю методикою додаткові фактори і чинники загальноекономічного впливу, результати прогнозних моделей.

Виходячи з умов, що склалися у сучасній ринковій економіці, управління фінансово-економічною стійкістю підприємства найоб'єктивніше зосереджувати на структурній ліквідності і фінансовій стійкості, розкритих у базових показниках структури капіталу, його маневреності, розміщення капіталу в активах. В управлінні фінансово-економічною стійкістю сучасного суб'єкта ринкової економіки важливим є створення резервних і страхових фондів, резервів капіталу, величина та структура яких формується залежно від фінансово-економічної позиції конкретного підприємства і стану загальноекономічного середовища загалом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Іваницька О. В. Управління фінансовою стійкістю підприємств в умовах реструктуризації галузі: монографія / О. В. Іваницька. – К. : ТОВ “ДКС центр”, 2009. – 276 с.
2. Федорук О. В. Методичні основи діагностики імовірності банкрутства підприємств: автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.04 – економіка та управління підприємствами / О. В. Федорук, Національний транспортний університет, 2011. – 20 с.
3. Плиса В. Й. Стратегія забезпечення фінансової стійкості суб'єктів господарювання в економіці України: моногр. / В. Й. Плиса, І. І. Приймак. – Львів: Видавництво ННВК “АТБ”, 2009. – 144 с.
4. Шмигель О. Є. Напрямки забезпечення фінансової стійкості підприємств / О. Є. Шмигель // Інноваційна економіка. – 2009. – №2. – С. 211-219.
5. Гончаренко О. М. Методичні аспекти оптимального управління стійкістю підприємства / О. М. Гончаренко // Вісник соціально-економічних досліджень. Збірник наукових праць Одеського державного економічного університету. – 2010. – №39. – С.39-43.
6. Сергеева О. В. Діагностика економічної стійкості як складова системи управління підприємством / О. В. Сергеева // Вісник соціально-економічних досліджень. Збірник наукових праць Одеського державного економічного університету. – 2007. – №27. – С. 320-326.

7. Будник М. Н. Финансовая устойчивость предприятия в условиях рыночной экономики / М. Н. Будник, С. А. Чуденцова // Бизнес Информ. – 2009. – № 2(3). – С.127-131.

8. Корженевська В. М. Роль та значення фінансової стійкості в забезпеченні стабільного розвитку підприємства / В. М. Корженевська // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2010. – №6. – С. 210-213.

9. Станиславчик Е. Обеспечение финансового равновесия как тактика управления компанией / Е. Станиславчик, Н. Шумская // Проблемы теории и практики управления. – 2006. – №12. – С.43-51.

10. Тридід О. М. Оцінювання фінансової стійкості підприємства: монографія / О. М. Тридід, К. В. Орехова. – К.: УБС НБУ, 2010. – 143 с.

УДК 336.717

Лазур П. Ю.

РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОМУ РОЗВИТКУ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Анотація. Проаналізовано сучасний стан та визначено головні «хвороби росту» малого підприємства у Львівській області. Обґрунтовано необхідність та окреслено напрями проведення політики державного регулювання підприємницької сфери у досліджуваному регіоні.

Ключові слова: мале підприємництво, регіон, чинники розвитку малого підприємства в регіоні, державне регулювання підприємницької діяльності

Lazur P.

THE ROLE AND IMPORTANCE OF THE SMALL ENTERPRISE IN BUSINESS THE SOCIAL AND ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE LVIV REGION

Summary. The current status and the main « growth illnesses» of the small enterprise in Lviv region are defined and analyzed. The necessity and directions of running the policy of enterprise sphere government control in the researched region are grounded and outlined.

Keywords: small enterprise, a region, factors of small enterprise development in the region, government control of entrepreneurial activity

1. Вступ

Важлива роль у досягненні соціально-економічної та політичної стабільності держави і її регіонів належить малому підприємству. Розвиток цього сегменту обумовлений вагомими конкурентними перевагами в структурі національної економіки, якими є: гнучкість, мобільність, дрібносерійне виробництво, можливість підвищення ефективності через вузьку спеціалізацію, швидка окупність витрат. За рахунок створення нових робочих місць мале підприємство вирішує проблеми зайнятості, сприяє пом'якшенню соціальної напруги в суспільстві та демократизації ринкових відносин. Таким чином, воно виступає не просто структурним елементом ринкової економіки, але й рушійною силою її розвитку.

Упродовж існування державної незалежності України мале підприємництво пройшло етапи від зародження та прискореного розвитку до стагнації і стабілізації. За цей період кількість суб'єктів малого підприємства зростає більш, ніж у шість разів (з 47084 од. у 1991 р. до 289600 у 2010 р.) та досягла рівня середньоєвропейського показника. Проте малі підприємства розташовані на території нашої держави неоднорідно – більше третини з них зосереджено в п'яти регіонах – АР Крим, Дніпро-

петровській, Харківській, Львівській та Одеській областях. Така нерівномірність регіонального розвитку пояснюється тим, що Україна є сукупністю неоднорідних територій, кожна з яких наділена особливими, притаманними тільки їй характеристиками.

2. Огляд літературних джерел

Дослідження проблем малого підприємництва в Україні зародилось з початком ринкових перетворень та відповідним формуванням законодавчої бази здійснення підприємницької діяльності. Фундаментальні їх розробки відображено в роботах З. Варналія [1-3], С. Дриги [4, 5]. Соціально-економічні проблеми підприємництва розглядаються у працях Н. Краснокутської [6], О. Кужель [7, 8], Д. Покришки [9], Я. Жаліла [9], Д. Ляпіна [9], Я. Белінської [9]. Л. Васільєва [10], Н. Галан [11], Т. Гоголь [12], В. Кіщак [13] та В. Рибчак [14] детально досліджують світовий досвід розвитку малого підприємства і його державного управління. Таким чином, можна констатувати, що певний науковий інтерес дослідження феномена підприємництва в Україні присутній. Проте, незважаючи на широкий спектр розгляду проблем підприємництва, регіональні аспекти його діяльності залишаються недостатньо досліджуваними. Не маючи всебічної